

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมุ่งตอบวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ในด้าน 1) การสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับการเป็นผู้ประกอบการ ธุรกิจการเกษตรในยุคดิจิทัล 2) การสำรวจเพื่อวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียนด้านการประกอบการ ธุรกิจการเกษตร 3) การกำหนดองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตร และ 4) การจัดทำกรอบงานการพัฒนาการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตรในยุคดิจิทัล

เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยดังกล่าว การศึกษาในครั้งนี้ได้มีกำหนดขั้นตอนการวิจัยใน 7 ขั้นตอน ดังนี้

1) การศึกษาเบื้องต้น การศึกษาเริ่มจากการทบทวนวรรณกรรม แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นโยบายการพัฒนาด้านการเป็นผู้ประกอบการและด้านดิจิทัล และหลักสูตรด้านธุรกิจการเกษตร และการเป็นผู้ประกอบการทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ มีการรวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องจนได้แนวคิดที่เป็นองค์ประกอบการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตรในยุคดิจิทัล

2) การพัฒนาเครื่องมือวิจัย นำแนวคิดที่ได้จากการศึกษาเบื้องต้นมาพัฒนาเครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (questionnaire) และประเด็นการสนทนากลุ่ม (focus group interview) ตรวจสอบเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ และวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือทางสถิติ

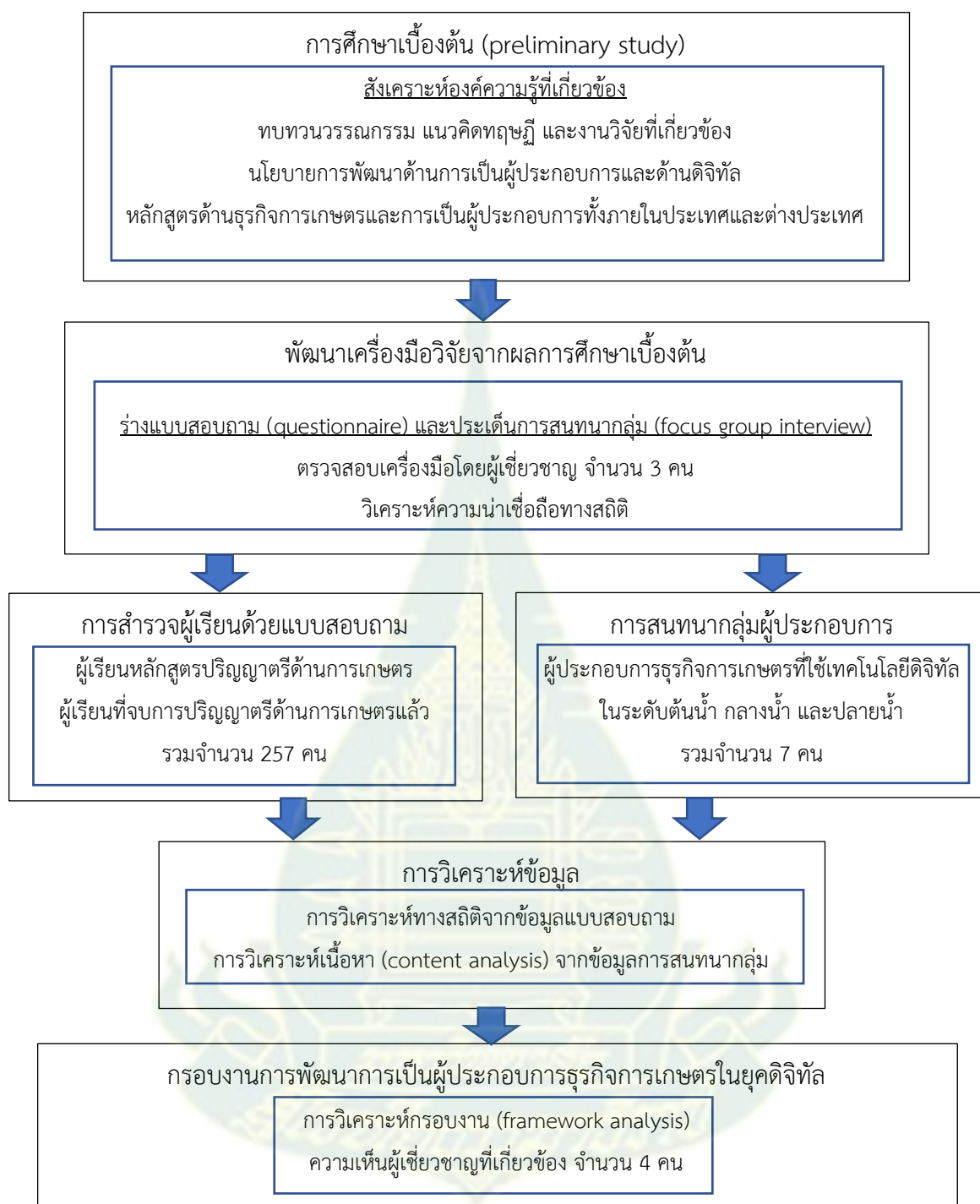
3) การสำรวจความต้องการของผู้เรียนด้วยแบบสอบถาม ประกอบด้วยผู้เรียนหลักสูตรปริญญาตรี ด้านการเกษตร และผู้เรียนที่จบการปริญญาตรีด้านการเกษตรแล้ว

4) การสนทนากลุ่มผู้ประกอบการ โดยเป็นผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตรที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ที่ครอบคลุมทั้งในระดับต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

5) การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์ทางสถิติจากข้อมูลแบบสอบถาม และการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) จากข้อมูลการสนทนากลุ่ม

6) การจัดทำกรอบงานการพัฒนาผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตรในยุคดิจิทัล โดยเริ่มจากผลการศึกษาเบื้องต้น การสำรวจผู้เรียน และการสนทนากลุ่ม โดยใช้การวิเคราะห์กรอบงาน (framework analysis) เพื่อจัดทำร่างกรอบงานการพัฒนา และนำเสนอไปยังผู้เชี่ยวชาญในด้านธุรกิจการเกษตร จนได้ความคิดเห็นที่ตรงกันทั้งหมด

จากขั้นตอนการวิจัยทั้งหมดสรุปได้ดังภาพที่ 3.1 และมีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนดังต่อไปนี้

ภาพที่ 3.1 ขั้นตอนการวิจัย

1. การศึกษาเบื้องต้น

การดำเนินการวิจัยในการศึกษาเบื้องต้น โดยการสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับการเป็นผู้ประกอบการ ธุรกิจการเกษตรในยุคดิจิทัล จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับแนวคิดทางทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องประเด็นด้านยุทธศาสตร์หรือนโยบายทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในภาคการเกษตรและอุตสาหกรรมการเกษตร เช่น ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนพัฒนาภาคการเกษตรและอุตสาหกรรมทางการเกษตรของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนหลักสูตรการเรียนการสอนทางด้านธุรกิจการเกษตรของสถาบันการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 โดยผลจากการสังเคราะห์ความรู้ดังกล่าว ได้นำเป็นแนวทางในการสำรวจความต้องการของผู้เรียนด้านการประกอบการทางธุรกิจการเกษตรในขั้นตอนต่อไป

1.1 การรวบรวมข้อมูล เป็นการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากหนังสือ รายงาน บทความวิจัย และบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องในวารสารวิชาการ ข้อมูลจากเว็บไซต์สถาบันการศึกษาทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ อ่านข้อมูลและจดบันทึกข้อมูลที่สำคัญในเบื้องต้น

1.2 การสังเคราะห์ข้อมูล เมื่อรวบรวมและจัดเตรียมข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงนำเนื้อหาที่ได้มาเปรียบเทียบ หามุมมองที่เหมือนและแตกต่างกัน โดยใช้ตารางสังเคราะห์ข้อมูล (synthesis matrix) และดำเนินตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) จัดเตรียมตารางและสรุปข้อมูลสำคัญ โดยการนำข้อมูลที่สำคัญจากหลายแหล่งมาสรุปไว้ในตารางเดียวกัน (summary table) สรุปข้อมูลในงานแต่ละชิ้น ดังนี้

- แหล่งข้อมูล (data source) ได้แก่ ชื่อผู้เขียน และปี
- สรุปเนื้อหาสำคัญ (results and conclusions)
- ข้อจำกัด (limitations)
- ความเชื่อมโยงกับงานอื่น (connection to other studies)
- ความเกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ (relation to research project)

2) กำหนดประเด็นสำคัญ (main ideas/ themes) ที่ใช้เป็นองค์ประกอบในการสังเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องในหลายประเด็น

3) เปรียบเทียบประเด็นสำคัญ โดยนำข้อมูลที่ได้จากตารางสรุปมาพิจารณาว่าแต่ละงานแต่ละชิ้นเข้ากับประเด็นสำคัญอะไรบ้าง นำข้อสรุปมาใส่ไว้ในตารางเดียวกันเพื่อเปรียบเทียบเนื้อหา จัดหมวดหมู่ของเนื้อหา

4) เขียนและปรับปรุงเนื้อหาตามประเด็นสำคัญที่ได้ โดยอธิบายประเด็นสำคัญ และประเด็นย่อยต่างๆ ที่ได้จากแหล่งข้อมูลที่จัดอยู่ในแต่ละหมวดหมู่ ซึ่งใช้วิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis)

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ ในการสังเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการเปรียบเทียบข้อค้นพบจากงานวิจัยและเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องจากแหล่งต่างๆ ซึ่งมีมุมมองหรือวิธีในการศึกษาที่แตกต่างกัน โดยผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาจากหลายแหล่งมาเปรียบเทียบเพื่อยืนยันถึงข้อสรุปที่เป็นประเด็นสำคัญ ซึ่งเป็นการใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้า (triangulation) จากข้อมูลหลายแหล่ง นอกจากนี้ยังมีการประชุมเพื่อยืนยันผลสรุปจากทีมวิจัยรวมทั้งที่ปรึกษาการวิจัยในครั้งนี้

2. การพัฒนาเครื่องมือวิจัย

2.1 เครื่องมือวิจัย การวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและประเด็นในการสนทนากลุ่ม

แบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง (structured questionnaire) โดยประเด็นคำถามได้จากผลการศึกษาความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตรในยุคดิจิทัลที่ดำเนินการในขั้นตอนที่ 1 แบบสอบถาม (ดังแสดงในภาคผนวก) แบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลด้านประชากรศาสตร์ (demographical data) ของกลุ่มตัวอย่าง โดยเป็นคำถามแบบให้เลือกตอบหรือคำถามปลายปิด (close-ended questions) เช่น เพศ อายุ พื้นฐานการศึกษา รายได้ สถานภาพสมรส ถิ่นที่อยู่ ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร และอื่นๆ

ตอนที่ 2 คำถามปลายปิดเกี่ยวกับความพร้อมและการประยุกต์ดิจิทัลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับความต้องการในการพัฒนาความรู้และทักษะของการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตร โดยใช้คำถามปลายปิดที่ได้จากการพัฒนาประเด็นคำถามจากการวิจัยขั้นตอนที่ 1

ตอนที่ 4 คำถามปลายปิดที่เกี่ยวกับความต้องการด้านการเรียนรู้ในการพัฒนาการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตร

ประเด็นในการสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อคิดเห็นจากผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตรในด้านการประกอบการในยุคดิจิทัล ประเด็นที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม ได้แก่

- 1) ความสำคัญของยุคดิจิทัลและเทคโนโลยีดิจิทัลในการประกอบการธุรกิจการเกษตร
- 2) ความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตรยุคดิจิทัล
- 3) วิธีการพัฒนาการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตรในยุคดิจิทัล

2.2 การตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย เป็นการตรวจสอบทั้งในด้านความถูกต้องของเนื้อหา (content validity) ด้วยการตรวจสอบความถูกต้องและการครอบคลุมเนื้อหาการวิจัยทั้งเครื่องมือที่เป็นแบบสอบถามและประเด็นในการสนทนากลุ่ม โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน เพื่อให้ข้อเสนอแนะและมีการแก้ไขก่อนนำเครื่องมือไปใช้จริง สำหรับแบบสอบถามได้มีการตรวจสอบความเชื่อถือได้ (reliability) โดยนำแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นไปทดสอบ (pre-test) กับประชากรที่ศึกษาโดยไม่รวมไว้ในกลุ่มตัวอย่างจำนวน 40 ราย จากการทดสอบความน่าเชื่อถือของแบบสอบถาม ของแบบสอบถามในตอนๆ 2, 3 และ 4 ได้ค่าความน่าเชื่อถือได้แสดงด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ได้ผลการทดสอบ

คือ ตอนที่ 2 เท่ากับ 0.925 ตอนที่ 3 เท่ากับ 0.876 และ 0.954 ตอนที่ 4 เท่ากับ 0.898 ซึ่งแสดงถึงความสอดคล้องภายใน (internal consistency) ของข้อความของแบบสอบถาม ดังแสดงในภาพผนวก

3. การสำรวจความต้องการของผู้เรียนด้วยแบบสอบถาม

เป็นการศึกษาลักษณะความต้องการของผู้เรียนในการพัฒนาความรู้และทักษะของการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตร เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร คือ นักศึกษาของวิชาเอกธุรกิจการเกษตร แขนงวิชาการจัดการการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช จำนวน 403 คน ที่ลงทะเบียนในปีการศึกษาที่ 2/2562 จากฐานข้อมูลของสำนักบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และบัณฑิตของวิชาเอกธุรกิจการเกษตร แขนงวิชาการจัดการการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ย้อนหลัง 5 ปี (ผู้สำเร็จการศึกษาปี 2557-2561) จำนวน 255 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 658 คน กำหนดขนาดตัวอย่างตามสูตร Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้ขนาดตัวอย่างจำนวน 257 คน แบ่งกลุ่มตามสัดส่วนของนักศึกษาของวิชาเอกธุรกิจการเกษตรปัจจุบัน 178 คน และบัณฑิตของวิชาเอกธุรกิจการเกษตรจำนวน 79 คน สุ่มตัวอย่างด้วยวิธีสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling)

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงสำรวจ เริ่มจากการจัดทำรายชื่อกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการสุ่ม เพื่อส่งแบบสอบถามไปยังช่องทางที่ติดต่อได้ ทั้งนี้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดำเนินการหลังจากได้ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และได้ปฏิบัติตามผลจากการพิจารณา

4. การสนทนากลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตร

เป็นการศึกษากลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตรครอบคลุมทั้งผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตรในระดับต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสำรวจความต้องการของผู้เรียนในขั้นตอนที่ 3 เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ในขั้นตอนนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล (informants) การคัดเลือกผู้ประกอบการเป็นแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 7 คน เพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลที่สามารให้ข้อมูลข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยได้ โดยการกำหนดเกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือก (criteria) ดังนี้

1) เป็นผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตรที่อยู่ในระดับต้นน้ำ (ผู้ผลิตในระดับไร่นา) ระดับกลางน้ำ (ผู้รวบรวมผลผลิตและผู้แปรรูป) หรือระดับปลายน้ำ (ผู้จำหน่ายและผู้ส่งออก) หรือเป็นผู้ประกอบการที่ดำเนินธุรกิจในระดับของโซ่อุปทานสินค้าเกษตร

2) เป็นผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตรที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการประกอบการในกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ใช้เพื่อการผลิต การตลาด หรือการสื่อสารทางธุรกิจ

นอกจากนี้ยังพิจารณาถึงความครอบคลุมโดยรวม ได้แก่ ความครอบคลุมในหลากหลายพื้นที่ รวมทั้งความครอบคลุมในหลากหลายสินค้า

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม (focus group) เพื่อหาองค์ประกอบที่สำคัญของการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตร โดยการติดต่อกับผู้ให้ข้อมูลเพื่อชี้แจงเกี่ยวกับโครงการวิจัยและวัตถุประสงค์ของการสนทนากลุ่มให้ผู้ให้ข้อมูลทราบล่วงหน้า ในการสนทนาได้ใช้ประเด็นการสนทนา ได้แก่ 1) ความสำคัญของยุคดิจิทัลและเทคโนโลยีดิจิทัลในการประกอบการธุรกิจการเกษตร 2) ความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตรยุคดิจิทัล และ 3) วิธีการพัฒนาการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตรในยุคดิจิทัลด้วยการศึกษาทางไกล โดยระหว่างการสนทนาได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการบันทึกเสียงการสนทนาเพื่อใช้เนื้อหาการสนทนาในขั้นตอนต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลมีทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม และการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลเพื่ออธิบายลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง การทดสอบสมมติฐาน และการค้นหาประเด็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวิธีการพัฒนาผู้เรียน

1) *การวิเคราะห์ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง* โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) เพื่ออธิบายลักษณะด้านประชากรศาสตร์และความต้องการในการพัฒนาด้านการประกอบการธุรกิจการเกษตรของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

การวิเคราะห์ระดับความพร้อมในความพร้อมและการประยุกต์ดิจิทัล ความต้องการพัฒนาคุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการ ความต้องการพัฒนาความรู้และทักษะของการเป็นผู้ประกอบการ และความต้องการด้านการเรียนรู้ในการพัฒนาการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตร ใช้ระดับการวัดข้อมูลประเภทอันตรภาคชั้นของระดับคะแนนเฉลี่ย ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.21-5.00 คะแนน หมายถึง มากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.41-4.20 คะแนน หมายถึง มาก

ค่าเฉลี่ย 2.61-3.40 คะแนน หมายถึง ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.81-2.60 คะแนน หมายถึง น้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.80 คะแนน หมายถึง น้อยที่สุด

2) *การวิเคราะห์เพื่อหาความแตกต่างของระดับความต้องการในด้านต่างๆ* จำแนกตามข้อมูลประชากรศาสตร์ โดยใช้สถิติอนุมาน (inferential statistics) ได้แก่ การทดสอบค่าที (t-tests) และการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) ในการทดสอบทางสถิติใช้ระดับนัยสำคัญ 0.05 และการพิจารณาข้อตกลงเบื้องต้นในการทดสอบทางสถิติสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงสังคมศาสตร์ในด้านธุรกิจการเกษตรได้ใช้การทดสอบแบบพาราเมตริก (parametric test) ดังกล่าวโดยอ้างอิงจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2547, น.6) ที่ระบุว่า “ในกรณีที่ไม่ทราบการแจกแจงของประชากรหรือประชากรมีการแจกแจงแบบอื่นๆ ที่ไม่ใช่แบบปกติ แต่ถ้าตัวอย่างมีขนาดใหญ่จะใช้ทฤษฎีลิมิตสู่ส่วนกลางจึงสามารถใช้ตัวทดสอบสถิติแบบใช้พาราเมตริกได้” และยังระบุเพิ่มเติมว่า ข้อมูลขนาดเล็กหมายถึงข้อมูลที่น้อยกว่า 30

ตัวอย่าง สอดคล้องกับ McClave, Benson and Sincich (2014) ที่ชี้ว่า ตามทฤษฎีลิมิตสู่ส่วนกลาง เมื่อตัวอย่างมีขนาดใหญ่เพียงพอ อนุโลมว่าการกระจายของกลุ่มตัวอย่างเป็นการกระจายแบบปกติ (normal distribution) นอกจากนี้ใน Minitab Blog Editor (2015) ยังระบุว่าการใช้การทดสอบแบบพาราเมตริกสามารถใช้ได้ดีกับการกระจายแบบไม่ปกติหากตัวอย่างในแต่ละกลุ่มมีขนาดใหญ่เพียงพอ โดยกำหนดดังนี้

Parametric analyses	Sample size guidelines for nonnormal data
1-sample t test	Greater than 20
2-sample t test	Each group should be greater than 15
One-Way ANOVA	<ul style="list-style-type: none"> • If you have 2-9 groups, each group should be greater than 15. • If you have 10-12 groups, each group should be greater than 20.

ที่มา: Minitab Blog Editor (2015)

Norman (2010) ยังได้อ้างอิงถึงงานวิจัยจำนวนมากที่ยืนยันถึงการใช้สถิติพาราเมตริกและการพิสูจน์ถึงการทดสอบแบบพาราเมตริกกับการกระจายแบบไม่ปกติสามารถใช้ได้โดยไม่ทำให้การสรุปผลเกิดความผิดพลาด เนื่องจากข้อดีของอำนาจในการทดสอบ (robustness) ของสถิติพาราเมตริก

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) จากบทสนทนา โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) การถอดบทสนทนา (transcription) โดยการฟังเนื้อหาการสนทนาที่ได้บันทึกไว้ และพิมพ์เนื้อหาการสนทนาในกระดาษ

2) การลดขนาดข้อมูล (data reduction) เนื่องจากข้อมูลที่เป็นเนื้อหาคำพูดมักเป็นข้อมูลจำนวนมาก จึงต้องมีการลดขนาดข้อมูลเพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจเนื้อหา ประกอบด้วยกระบวนการในการใส่รหัสข้อมูล (coding) และการจัดกลุ่มข้อมูล (categorization) โดยเรียบเรียงข้อมูลด้วยการติดฉลาก (labels) เนื้อหาที่เป็นประเด็นย่อยๆ และนำประเด็นที่เหมือนกันหรือมีความสัมพันธ์กันมารวมเข้าด้วยกันเป็นหมวดหมู่และเพื่อเข้าใจรูปแบบ (patterns) ของข้อมูล และความเชื่อมโยงของประเด็นสำคัญ

3) การแสดงข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จัดเรียงเรียงเป็นหมวดหมู่แล้ว โดยนำมาแสดงเพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจในรูปแบบและความสัมพันธ์ของสาระสำคัญในแต่ละประเด็น การแสดงข้อมูลอาจแสดงโดยใช้ตาราง และภาพ

4) การเขียนข้อสรุป โดยอธิบายถึงรูปแบบและความสัมพันธ์ของสาระสำคัญ และให้ข้อสรุปที่เป็นคำตอบของการวิจัย

6. การจัดทำกรอบงานการพัฒนาผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตรในยุคดิจิทัล

การจัดทำกรอบงานการพัฒนาเพื่อให้เห็นถึงโครงสร้างของเนื้อหา กระบวนการพัฒนา และกลุ่มเป้าหมายของการพัฒนาการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตรในยุคดิจิทัล เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 4

6.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล เป็นผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการที่มีความรู้ความชำนาญในด้านธุรกิจการเกษตรและการประกอบการ จำนวน 4 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานต่างๆ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) สถาบันอุดมศึกษา สภาการค้าและผู้บริหารในหน่วยงานด้านธุรกิจการเกษตร โดยผู้วิจัยได้ติดต่อผู้เชี่ยวชาญโดยอธิบายถึงโครงการวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย และขั้นตอนการส่งข้อมูลและการให้ข้อคิดเห็น

6.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีเดลฟาย (Delphi method) โดยมีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

1) ผู้วิจัยจัดทำร่างกรอบงานการพัฒนาการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตรในยุคดิจิทัล โดยใช้ข้อมูลจากผลการวิจัยจากการวิเคราะห์แบบสอบถาม และข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม โดยนำเสนอถึงการใช้อย่างรอบด้าน ระดับการพัฒนา ผลลัพธ์การเรียนรู้ กลุ่มเป้าหมายและวิธีการพัฒนา ร่างกรอบงานจัดทำโดยใช้แนวทางของ Bacigalupo, Kampylis, Punie, and Van den Brande (2016). EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework ซึ่งได้แบ่งระดับการพัฒนากออกเป็น 4 ระดับ ดังนี้

- Foundation (ระดับพื้นฐาน) เป็นขั้นตอนการพัฒนาความคิดซึ่งขึ้นกับการให้การสนับสนุนจากผู้อื่นในการให้แนวคิดพื้นฐาน และหลักการเกี่ยวกับการเป็นผู้ประกอบการ

- Intermediate (ระดับกลาง) การลงมือทำด้วยตนเองอย่างเป็นอิสระ โดยอาศัยหลักการ การวางแผน การทดลองคิดค้นสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มคุณค่า การแปลงการคิดสู่การปฏิบัติ และการเรียนรู้จากผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จ

- Advanced (ระดับก้าวหน้า) การสร้างการเติบโตด้วยความรับผิดชอบ มุ่งเน้นการประกอบการที่สร้างสรรค์คุณค่า และมีประสิทธิภาพ ตลอดจนมีเชื่อมโยงการดำเนินงานกับส่วนอื่นๆ ของสังคม

- Expert (ระดับเชี่ยวชาญ) การสร้างนวัตกรรม หรือสร้างการเปลี่ยนแปลงในการประกอบการให้สามารถเติบโตด้วยนวัตกรรม มีการค้นคว้า ปรับปรุง และพัฒนาการประกอบการอย่างต่อเนื่อง จนเกิดองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม และการบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากแนวทางดังกล่าว ผู้วิจัยได้จัดทำผลสรุปในแต่ละขั้นของการพัฒนาใช้การวิเคราะห์กรอบการดำเนินงาน (framework analysis) และจัดทำสรุปในภาพรวมในตาราง

2) ผู้วิจัยส่งเอกสารที่เป็นร่างกรอบงานการพัฒนา ประกอบด้วยคำชี้แจง ขั้นตอนการให้ข้อคิดเห็น การติดต่อกับผู้วิจัย ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการวิจัย เนื้อหาเกี่ยวกับร่างกรอบงานการพัฒนา และตารางสรุป ไปยังผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาให้ความเห็น

3) ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อคิดเห็นและส่งกลับมายังผู้วิจัยโดยไม่ทราบข้อคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญคนอื่นๆ

4) ผู้วิจัยปรับปรุงเอกสารตามข้อเสนอของผู้เชี่ยวชาญโดยรวมทั้งหมดแล้วส่งกลับไปยังผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาอีกครั้ง

5) ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาเอกสารซึ่งอาจมีบางประเด็นการปรับปรุงที่แตกต่างจากข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละคนที่ให้ข้อคิดเห็นในครั้งแรก เนื่องจากเป็นการปรับโดยรวมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด หากมีข้อขัดข้อง ผู้เชี่ยวชาญสามารถให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมให้เหตุผลเพื่อยืนยันความคิดเห็นกลับมายังผู้วิจัยได้

6) ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนที่ 4) และ 5) ต่อไปจนกว่าได้ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่พ้องกันทั้งหมดหรือมีความแตกต่างกันน้อยที่สุด ในงานวิจัยนี้ได้รวบรวมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 4 คน เพื่อให้ได้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะให้ปรับปรุง ในประเด็นสำคัญ 6 ประการ ได้แก่ การใช้ประโยชน์ ระดับการพัฒนา ผลลัพธ์การเรียนรู้ กลุ่มเป้าหมายและวิธีการพัฒนา ตารางพัฒนาฉบับเต็ม และภาพรวมของกรอบการพัฒนา ผู้วิจัยได้รับข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในประเด็นดังกล่าวของผู้เชี่ยวชาญที่ต่างกันในรอบที่ 1 และได้ปรับปรุงเอกสารตามข้อเสนอโดยรวมและส่งกลับไปยังผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 2 และพบว่าผู้เชี่ยวชาญเห็นพ้องตรงกันว่าประเด็นสำคัญทั้งหมดมีความเหมาะสม โดยสัดส่วนของจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่มีความคิดเห็นว่าประเด็นสำคัญที่เสนอมีความเหมาะสมในแต่ละรอบมีดังนี้

ประเด็นสำคัญ	สัดส่วนของจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่เห็นว่า	
	ประเด็นสำคัญมีความเหมาะสม	
	รอบที่ 1	รอบที่ 2
1. การใช้ประโยชน์	2/4	4/4
2. ระดับการพัฒนา	2/4	4/4
3. ผลลัพธ์การเรียนรู้	2/4	4/4
4. กลุ่มเป้าหมายและวิธีการพัฒนา	2/4	4/4
5. ตารางกรอบการพัฒนาฉบับเต็ม	3/4	4/4
6. ภาพรวมของกรอบการพัฒนา	3/4	4/4

โดยรายละเอียดข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญได้นำเสนอไว้ในภาคผนวกที่ 7

7) ผู้วิจัยปรับปรุงกรอบงานการพัฒนาตามข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ และนำเสนอในรายงานการวิจัย